

Тема 2. Структура та організація державного регулювання фінансового ринку.

1. Основні завдання державного регулювання ринку.
2. Форми державного регулювання фінансових ринків та органи державного регулювання фінансових ринків в Україні.
3. Регулювання діяльності учасників ринку на окремих фінансових ринках (грошовий та валютний ринки).
4. Розвиток саморегулювання на фінансовому ринку.

Система державного регулювання фінансового ринку включає:

- ▶ **державно-правове регулювання**
- ▶ **інституційно-правове регулювання**

- ▶ **Загальний аспект** правового регулювання – впровадження правил, критеріїв, стандартів обов'язкових для усіх учасників ринку
- ▶ **Конкретний аспект** правового регулювання – правила обов'язкові тільки для окремих учасників цього ринку

Міжнародні стандарти регулювання фінансових ринків

- ▶ Базові принципи ефективного нагляду за банківською діяльністю Базельського комітету банківського регулювання (BIS);
- ▶ Цілі та принципи регулювання ринку цінних паперів (Звіт міжнародної організації комісій з цінних паперів, IOSCO);
- ▶ Ключові принципи страхової діяльності (IAIS)

Основними цілями регулювання фінансових ринків є:

- ▶ Захист інвесторів;
- ▶ Забезпечення умов для існування справедливих, ефективних і прозорих ринків;
- ▶ Зниження системних ризиків.

Метою державного регулювання фінансових ринків в Україні є:

- 1) проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;
- 2) захист інтересів споживачів фінансових послуг;
- 3) створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг;
- 4) створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства;
- 5) забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників;
- 6) дотримання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства;
- 7) запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг;
- 8) контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг;
- 9) сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг.

Форми державного регулювання фінансових ринків:

- ▶ нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ
- ▶ ведення державних реєстрів фінансових установ
- ▶ ліцензування діяльності з надання фінансових послуг
- ▶ нагляд за діяльністю фінансових установ
- ▶ застосування уповноваженими державними органами заходів впливу проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

Державне регулювання фінансових ринків :

- ▶ **щодо ринку банківських послуг** - Національним банком України;
- ▶ **щодо ринків цінних паперів та похідних цінних паперів** - Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (з 1997 р.);
- ▶ **щодо інших ринків фінансових послуг** - Національною комісією що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (діє з 2003 року).

Національна комісія з регулювання ринку фінансових послуг здійснює реєстрацію та веде:

- ▶ Державний реєстр фінансових установ
- ▶ Єдиний державний реєстр страховиків
- ▶ Державний реєстр страхових та перестрахових брокерів
- ▶ Реєстр саморегулівних організацій
- ▶ Реєстр аудиторів, яким надається право на проведення аудиторських перевірок фінансових установ
- ▶ Перелік страхових та перестрахових брокерів-нерезидентів
- ▶ Перелік фондів фінансування будівництва та фондів операцій з нерухомістю
- ▶ Перелік лізингодавців взятих на облік комісії.

Національний банк веде :

- ▶ Державний реєстр банків
- ▶ Офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем.

Національна Комісія цінних паперів та фондового ринку веде:

- ▶ Реєстр професійних учасників фондового ринку;
- ▶ Реєстр інститутів спільного інвестування та саморегулювних організацій;
- ▶ Реєстр аудиторів та аудиторських фірм, що проводять аудиторські перевірки фінансових установ, що здійснюють діяльність на фондовому ринку;
- ▶ Державний реєстр уповноважених рейтингових агентств.

На ринку банківських послуг НБУ видає наступні ліцензії на:

- ▶ приймання вкладів (депозитів) від юридичних та фізичних осіб;
- ▶ відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- ▶ розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Без письмового дозволу банки МОЖУТЬ:

- ▶ надавати гарантії та поручительства;- факторинг;- лізинг;
- ▶ послуги зі зберігання цінностей в сейфах;
- ▶ випуск, продаж чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів;
- ▶ випуск банківських платіжних карток;
- ▶ надання консультацій.

З ПИСЬМОВИМ ДОЗВОЛОМ:

- ▶ операції з валютними цінностями;
- ▶ емісія ЦП;
- ▶ брокерська діяльність;
- ▶ андеррайтинг;
- ▶ здійснення інвестицій в ЦП юридичних осіб;
- ▶ розповсюдження державної лотереї;
- ▶ перевезення валютних цінностей та інкасація тощо.

Нацкомфінпослуг видає ліцензії для здійснення фінансовими установами:

- 1) страхової діяльності;
- 2) діяльності з надання послуг накопичувального пенсійного забезпечення;
- 3) надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів;
- 4) діяльності з надання будь-яких фінансових послуг, що передбачають пряме або опосередковане залучення фінансових активів від фізичних осіб.

НКЦПФР видає наступні ліцензії

- ▶ діяльність з торгівлі цінними паперами, що включає **дилерську діяльність, брокерську діяльність, діяльність з управління цінними паперами та андеррайтинг;**
- ▶ діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку;
- ▶ діяльність з управління іпотечним покриттям;
- ▶ депозитарну діяльність, що включає такі види діяльності:
 - депозитарну діяльність депозитарної установи;
 - діяльність із зберігання активів інститутів спільного інвестування;
 - діяльність із зберігання активів пенсійних фондів;
 - зберігання та обслуговування обігу цінних паперів на рахунках у цінних паперах та операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів (депозитарну діяльність зберігача цінних паперів; депозитарну діяльність депозитарію цінних паперів);
 - діяльність з клірингу та розрахунків за угодами щодо цінних паперів;
 - діяльність з ведення реєстру власників іменних цінних паперів;
- ▶ клірингову діяльність.

Фінансові установи відповідно до законодавства повинні дотримуватись критеріїв та норм щодо:

- ▶ Ліквідності
- ▶ Капіталу та платоспроможності
- ▶ Прибутковості
- ▶ Якості активів та ризикованості операцій
- ▶ Якості системи управління та управлінського персоналу
- ▶ Додержання правил надання фінансових послуг.

Уповноважений орган має право:

- ▶ зобов'язати порушника вжити заходи по усуненню порушень;
- ▶ вимагати скликання позачергових зборів учасників;
- ▶ накладати штрафні санкції;
- ▶ тимчасово зупиняти або анулювати ліцензію;
- ▶ відсторонювати керівництво від управління фінустановою і призначати тимчасову адміністрацію;
- ▶ затверджувати план відновлення фінансової стабільності фінустанови;
- ▶ порушувати питання про ліквідацію.

Перелік інших функцій НБУ досить широкий, з яких основні:

- ▶ монопольне здійснення емісії національної одиниці;
- ▶ кредитор останньої інстанції;
- ▶ встановлює правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку;
- ▶ здійснює банківське регулювання та нагляд;
- ▶ веде реєстр банків і філій та здійснює ліцензування банків;
- ▶ складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування тощо.

Адміністративне регулювання:

- ▶ реєстрація і ліцензування;
- ▶ встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
- ▶ застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
- ▶ нагляд за діяльністю банків;
- ▶ надання рекомендацій щодо діяльності банків.

Індикативне регулювання:

- ▶ встановлення обов'язкових економічних нормативів;
- ▶ визначення норм обов'язкових резервів для банків;
- ▶ встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних операцій;
- ▶ визначення процентної політики;
- ▶ рефінансування банків;
- ▶ регулювання кореспондентських відносин;
- ▶ управління золотовалютними резервами;
- ▶ регулювання операцій з ЦП на відкритому ринку;
- ▶ контроль імпорту та експорту капіталу.

У сфері валютного регулювання НБУ уповноважений:

- ▶ здійснювати валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики;
- ▶ складати разом з КМУ платіжний баланс;
- ▶ видавати нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку;
- ▶ визначати ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;
- ▶ накопичувати, зберігати і використовувати золотовалютні резерви;
- ▶ установлювати способи визначення і використання валютних курсів іноземних валют;
- ▶ встановлювати ліміти відкритої валютної позиції для установ, що купують і продають іноземну валюту.

Загальні методи валютного регулювання:

- ▶ *Валютна інтервенція*
- ▶ *Дисконтна (облікова політика)*
- ▶ *Валютні обмеження*

Саморегулівна організація фінансового ринку – неприбуткове об'єднання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг, якому делегуються відповідними органами регулювання повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та сертифікація фахівців.

На фондовому ринку за видами діяльності існують СРО:

1. Реєстроутримувачів, зберігачів та депозитаріїв;
2. торговців ЦП;
3. компаній з управління активами.

Метою діяльності СРО є забезпечення передумов провадження діяльності професійними учасниками фондового ринку, які є членами саморегулювальної організації, розроблення і затвердження правил, стандартів професійної поведінки та провадження відповідного виду професійної діяльності.

Принципи

- ▶ неприбутковість;
- ▶ об'єднання не менше ніж 51 відсоток професійних учасників фондового ринку за одним з видів професійної діяльності;
- ▶ наявність у власності для забезпечення статутної діяльності активів у розмірі не менше ніж 600 тис. гривень;
- ▶ членство в саморегулівній організації є необхідною умовою провадження професійної діяльності на фондовому ринку його учасниками, крім організаторів торгівлі і депозитаріїв.

Кількість СРО в Україні та їх членів Назва СРО	Кількість членів СРО		
	2007 р.	2008 р.	2009 р.
1. Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв	585	608	800
2. Асоціація “Перша фондова торговельна система”	278	322	—
3. Українська асоціація інвестиційного бізнесу	334	410	389
4. ВАТ “Київська міжнародна фондова біржа”	257	275	—
5. ЗАТ “Українська фондова біржа”	100	98	—
6. ЗАТ “Фондова біржа “Індекс”	81	106	—
7. ЗАТ “Українська міжбанківська валютна біржа”	48	50	—
8. ЗАТ “Українська міжнародна фондова біржа”	21	28	—
9. Асоціація учасників фондового ринку України	227	197	—
10. Асоціація “Регіональний фондовий союз”	67	137	—
11. ЗАТ “Придніпровська фондова біржа”	100	—	—
12. Асоціація “Українські фондові торговці”	—	—	667
Всього	2098	2231	1856

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може делегувати саморегулівній організації такі повноваження:

- ▶ збирання, узагальнення та аналітична обробка даних щодо провадження відповідного виду професійної діяльності;
- ▶ розроблення і затвердження правил, стандартів професійної поведінки та провадження відповідного виду професійної діяльності;
- ▶ проведення перевірок провадження відповідного виду професійної діяльності, дотримання вимог законодавства про цінні папери, правил, стандартів професійної поведінки;
- ▶ надання Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку обов'язкового для розгляду клопотання про припинення (тимчасове зупинення) дії ліцензії на провадження професійним учасником фондового ринку діяльності у певному виді професійної діяльності;
- ▶ сертифікація фахівців фондового ринку.

Питання на семінар

- ▶ 1. Основні завдання державного регулювання фінансового ринку та органи, що його здійснюють.
- ▶ 2. Форми державного регулювання.
- ▶ 3. Національний банк України: основні аспекти регулювання банківської діяльності.
- ▶ 4. Реформа державних регуляторів розвинених країн світу.